

Kapel op het Sint-Janskerkhof.

Foto: Hans Hoes.

Sint-Janskerkhof Laren

Hans Hoes

Als tienjarig 'welpje' liep ik in 1960, evenals mijn vader in 1935, op 24 juni mee in de Sint-Jansprocessie van Laren

naar het Sint-Janskerkhof. Ik wist dat het een oud kerkhof was. Pas nu weet ik dat het al in 1306 beschreven is en dat het waarschijnlijk al voor 1275 moet zijn ontstaan. Het is het oudste kerkhof in het Gooi. Mede daarom is dit cultureel erfgoed, samen met de vele doodwegen die er naar toe leiden, aangewezen als geosite van het Geopark Heuvelrug, Gooi en Vecht.

Van Sint-Vitus naar Sint-Jan

De eerste vermelding van een kerk op het Laarderhoogt is het document uit 1306 dat gaat over de arrestatie van een koster uit Laren. Er is sprake van een kerk van baksteen. De op het kerkhof gevonden oude kloostermoppen zijn gedateerd op het midden of de tweede helft

van de 13^e eeuw. De kerk is dus tussen 1250 en 1275 gebouwd. Uit de archieven van het Vaticaan en van de Utrechtse bisschoppen zijn de pastoorwisselingen van de Sint-Vituskerk in Laren in 1436, 1444 en 1530 beschreven. Bij die kerk hebben een achttal boerderijen gestaan. Dat was het oude dorp Laren. Pas tegen 1500,

toen het waterpeil in het Gooi verder zakte, is het huidige Laren gesticht. In 1521 is daar de (nu protestantse) Johanneskerk als kapel gebouwd. De parochiekerk, die op het Laarderhoogt stond - het huidige Sint Janskerkhof - bleef na de 'reformatie' van de kapel in 1579 nog heimelijk in gebruik door de katholieken uit Laren. Op bevel van de Staten van Holland is de kerk daarom in 1586 afgebroken. In 1564 schrijft Lambertus Hortensius, het schoolhoofd van de Latijnse school te Naarden, over de Sint-Jansprocessie die elk jaar op 24 juni van Laren naar het "Sint Jan te Laren kerkhoff" trekt. Pas in de 17^e eeuw werd deze naam in de oude kaarten beschreven. Ook zonder kerk bleef de benaming van de begraafplaats 'kerkhof'.

Beeld van Sint Jan op het kerkhof.

Foto: Hans Hoes.

Het huidige Sint-Janskerkhof

Niets op het kerkhof herinnert nog aan de oude historie. Het katholieke kerkhof is van de parochie Sint Jan - Goede Herder en nog steeds volop in gebruik. Ernaast ligt de algemene

begraafplaats van Laren. Het zijn de historie, de ligging op het Laarderhoogt, nabij de Zuiderheide en de jaarlijkse Sint-Jansprocessie die dit kerkhof speciaal maken. De ingang bevindt zich aan de Langsakker, een zijweg van de Vredelaan. Vanuit de ingang kijk je uit op de in 1892 gebouwde kapel, links daarvan staat een standbeeld van Sint Johannes. Het pad van de ingang naar de kapel wordt geflankeerd door een aantal linden. De oude Sint Vituskerk stond midden op het kerkhof. Daarvan is niets meer terug te vinden.

Doodwegen en kerkwegen

Als je de topografische kaarten bekijkt, valt het op dat het Sint-Janskerkhof in het centrum ligt van een aantal kaarsrechte wegen, de zgn. doodwegen. Deze wegen waren oorspronkelijk de rechte kerkwegen door de open heide. Het waren de kortste wegen van Hilversum, 's-Graveland, Ankeveen (Rechtweg) en Laag-Laren. Zij vormden de kortste weg voor begravingen. Het kerkhof was vooral de begraafplaats van Larense Rooms-Katholieken. Sinds het begin van de 18^e eeuw werden er ook Bussumse Rooms-Katholieken begraven via de Doodweg (Laarderweg). Zij kozen daarvoor in plaats van voor de Grote Kerk te Naarden.

Doodweg over de Westerheide tussen het Sint-Janskerkhof en 's-Graveland.

Foto: Overland.

Sint-Jansprocessie

In zijn gedicht Chorographia uit 1564 schrijft Lambertus Hortensius over de verering van Sint Jan de Doper op het kerkhof te Laren. “Op de zevende dag voor de kalender van juli (= 24 juni) komt een wilde mengelmoes van jeugd” hier naartoe terwijl “zij dragen een aan de Doper en de godheid gewijde pluim”. De 24^e juni is de geboortedag van Johannes de Doper, maar van oudsher werden (en worden) in die tijd ook in vele steden van Europa de Midzomerfeesten gevierd. Op de avond vóór Sint-Jan kwamen vroeger buurtgenoten bijeen en maakten samen een groot vuur. Men zong en danste en de moedigsten sprongen over het vuur heen. Als een jongen en meisje dat hand in hand deden, was hun band voor eeuwig bezegeld. Sint-Jan was ook de gelegenheid voor vrouwen om een man te vinden. Zij hingen bloemen aan hun huizen of boven de straat. De huidige met bloemen versierde erepor-

ten herinneren daaraan. Vanuit de 17^e en 18^e eeuw zijn er individuele stille omgangen in relatie tot de Jansverering bekend. In 1806 is de Broederschap van Sint-Jan opgericht die de jaarlijkse bedevaarten organiseert. Vanaf 1886 is het een openbare processie, waarbij het allerheiligste in de processie naar het Sint-Janskerkhof wordt gedragen.

Vanaf 1970 wordt de processie in het weekend gevierd. Voor 2023 is het feest op 24 juni - met een lof - en 25 juni - met de processie. Vroeger trok dit evenement wel 25.000 mensen, tegenwoordig zo'n 2.000. Zie voor meer informatie www.sintjansprocessie.nl

Bronnen

Voor dit artikel is gebruik gemaakt van informatie uit Wikipedia, het tijdschrift van TVE 27-1 en 28-2, het Meertensinstituut, de Historische Kring Laren en internet. Daarnaast ook eigen waarneming.

Sint-Jansprocessie in 2022.

Foto: Frederike Jeurink.